

Ο Σωκράτης

Ο Σωκράτης (470 π.Χ./469 –399 π.Χ.) ήταν Έλληνας Αθηναίος φιλόσοφος και μία από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες του ελληνικού και παγκόσμιου πνεύματος και πολιτισμού και ένας από τους ιδρυτές της Δυτικής φιλοσοφίας.

Ενδεικτικό της σημασίας του για την Αρχαία ελληνική φιλοσοφία είναι ότι όλοι οι Έλληνες φιλόσοφοι πριν από αυτόν ονομάστηκαν Προσωκρατικοί. Αναρίθμητοι είναι οι μελετητές που έχουν ασχοληθεί με τον Σωκράτη, στους αιώνες που ακολούθησαν το θάνατό του, πολλοί από τους οποίους είναι ιδιαίτερα φημισμένοι, έτσι ώστε ο [W.K.C. Guthrie](#) να γράψει πως «στο τέλος ο καθένας έχει το δικό του, ως ένα βαθμό Σωκράτη, που δεν είναι ίδιος ακριβώς με τον Σωκράτη κανενός άλλου».^[2] Είχε έναν πολυάριθμο κύκλο πιστών φίλων, κυρίως νέων από αριστοκρατικές οικογένειες, απ' όλη την Ελλάδα. Ορισμένοι από αυτούς έγιναν γνωστοί ως ιδρυτές φιλοσοφικών σχολών διαφόρων κατευθύνσεων. Οι γνωστότεροι ήταν ο [Πλάτων](#) και ο [Αντισθένης](#) στην Αθήνα, ο [Ευκλείδης](#) στα [Μέγαρα](#), ο [Φαίδων](#) στην [Ηλεία](#) και ο [Αρίστιππος](#) στην [Κυρήνη](#). Οι κυριότερες πηγές για τη ζωή του είναι κατ' αρχάς ο μαθητής του [Πλάτων](#), ο ιστορικός [Ξενοφών](#), ο φιλόσοφος [Αριστοτέλης](#) και ο συγγραφέας κωμωδιών [Αριστοφάνης](#).

Το σύνολο της επιρροής του, συχνά τον κατατάσσει μεταξύ των κορυφαίων παγκοσμίων προσωπικοτήτων όλων των εποχών με τη μεγαλύτερη επιρροή, μαζί με τον μαθητή του, τον [Πλάτωνα](#).

Βίος

Ήταν γιος του [Σωφρονίσκου](#) και της [Φαιναρέτης](#) από το δήμο της [Αλωπεκής](#), της [Αντιοχίδος φυλής](#). Παντρεύτηκε σε μεγάλη ηλικία την [Ξανθίππη](#), για την οποία πολλά άσχημα έχουν γραφεί -και όχι αδικώς- για παράδειγμα κατά τον [Αντισθένη](#) ήταν η χειρότερη

γυναίκα που υπήρξε και θα υπάρξει, με τον Σωκράτη να απαντά ότι εάν καταφέρει να συνυπάρξει μαζί της τότε θα μπορέσει να συνυπάρξει με όλους τους ανθρώπους.^[8] Οι πληροφορίες για τη ζωή του Σωκράτη είναι ποικίλες και ο μελετητής του Αρχαιοελληνικού κόσμου μπορεί να βγάλει ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Διάφοροι συγγραφείς ασχολήθηκαν μαζί του ήδη από την αρχαιότητα και, ο καθένας πρόσθεσε νέες πτυχές από τη ζωή του. Έτσι, ο [Πορφύριος](#) αναφέρει ότι ο Σωκράτης, όπως συνηθιζόταν στην αρχαία Αθήνα, ασχολήθηκε αρχικά με τη [γλυπτική τέχνη](#), το επάγγελμα του πατέρα του, ο οποίος ήταν [λιθοξόος](#), πριν το εγκαταλείψει «χάριν της παιδείας», όπως έγραψε αργότερα ο [Λουκιανός](#).

Στα 17 του χρόνια γνώρισε το φιλόσοφο [Αρχέλαο](#), που του μετέδωσε το πάθος για τη φιλοσοφία και τον έπεισε να αφιερωθεί σ' αυτήν. Μία πιο βαθιά ψυχολογική πλευρά του φανερώνει ο Πλάτωνας, που στην [Απολογία](#) του παρουσιάζει τον Σωκράτη να θεωρεί τη φιλοσοφική ενασχόληση ως θεία εντολή. Εδώ ο Σωκράτης μπορεί να χαρακτηριστεί ως [Θεόπνευστος](#), καθώς αναφέρει το ισχυρό του ένστικτο, ως μία εσωτερική παρόρμηση, να του υπαγορεύει ποιες πράξεις και ενασχολήσεις πρέπει να ακολουθήσει. Μάλιστα δήλωνε ότι άκουγε μέσα του μία φωνή που τον εμπόδιζε να πράττει ό,τι δεν ήταν σωστό, την οποία φωνή ονόμαζε «δαιμόνιον». Αυτό φυσικά το θέμα απησχόλησε πολλούς ανθρώπους, ο δε [Πλούταρχος](#) στο έργο του "[Περί τοῦ Σωκράτους δαιμονίου](#)" αναπτύσσει πολλές απόψεις συζητών με διαφόρους ανθρώπους. Οι απλοί και αγράμματοι έβλεπαν το δαιμόνιον ως μια τάση προς φτέρνισμα ή μία εσωτερική φωνή, η οποία όμως ποτέ δεν προέτρεπε προς κάποια πράξη αλλά πάντα απέτρεπε από κάτι κακό.^[11] Καταλήγει εμμέσως στον διάλογο ο ίδιος ο Πλούταρχος (πίσω από άλλα πρόσωπα όπως συνήθισε) να διατυπώσει την θεωρία ότι αυτό το δαιμόνιο δεν είναι άλλο παρά μια ανωτέρα δύναμη την οποία προσφέρουν τα ανώτερα όντα σε ανθρώπους αξίους, όπως και οι άνθρωποι προσφέρουν περισσότερα σε κάποιο άλογο ή σκύλο λόγω του ότι είναι πιο πιστά ή έξυπνα από τα υπόλοιπα.

Στις φιλοσοφικές του έρευνες τον παρακολουθούσαν πολλοί, ιδιαίτερα νέοι, που ένιωθαν ευχαρίστηση ακούγοντας τον να μιλάει και να συζητάει για θέματα κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά και

θηρσκευτικά. Έτσι σχηματίστηκε γύρω του ένας όμιλος, που δεν αποτελούσε όμως σχολή, γιατί ο Σωκράτης δεν δίδαξε συστηματικά, αλλά διαλεγόταν σε κάθε σημείο της πόλης, με ανθρώπους κάθε κοινωνικής τάξης και σε αντίθεση με τους [σοφιστές](#) δεν έπαιρνε χρήματα από τους μαθητές του.

Απέφευγε την εμπλοκή στην πολιτική και προτιμούσε να κάνει τη δική του ανεξάρτητη πορεία. Μόνη εξαίρεση, όταν η πατρίδα τον καλούσε. Έτσι έλαβε μέρος σε τρεις εκστρατείες στη διάρκεια του [Πελοποννησιακού πολέμου](#), στην πολιορκία της [Ποτίδαιας](#), στο Δήλιο της [Βοιωτίας](#) το 424π.Χ. («ήμουν μαζί του στην υποχώρηση», λέει ο Λάχης στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο, «και αν όλοι ήταν σαν τον Σωκράτη, η πόλη μας ποτέ δε θα πάθαινε εκείνη τη συμφορά.»). Το 422 π. Χ. στη μάχη της [Αμφίπολης](#) έσωσε τη ζωή του [Αλκιβιάδη](#) και έδειξε απίστευτη αντοχή στις κακουχίες, όπως περιγράφει ο ίδιος ο Αλκιβιάδης στο πλατωνικό [Συμπόσιο](#). Το 406 π.Χ., στη [δίκη των 10 Αθηναίων στρατηγών](#) όταν συνέπεσε η [«φυλή»](#) στην οποία ανήκε να έχει την [πρυτανεία](#), αρνήθηκε να υποκύψει στην απαίτηση να φέρει σε ψηφοφορία στην [Εκκλησία του Δήμου](#) μία παράνομη πρόταση - να δικαστούν ομαδικά και όχι ο καθένας ξεχωριστά, όπως όριζε ο νόμος οι στρατηγοί που είχαν κατηγορηθεί ότι δεν περισυνέλεξαν τους ναυαγούς κατά τη [ναυμαχία στις Αργινούσες](#), κάτι απαράδεκτο νομικά στην αθηναϊκή δημοκρατία. Το 404 π.Χ. με την ίδια τόλμη εναντιώθηκε στους [Τριάκοντα τυράννους](#), όταν αρνήθηκε να συλλάβει έναν δημοκρατικό πολίτη, τον Λέοντα τον Σαλαμίνιο.

Απολογία Σωκράτους.- Καταδίκη και θάνατος

«Τάδε έγγραψατο καὶ ἀντωμόσατο Μέλητος Μελήτου Πιπθεύς Σω-κράτη Σωφρονίσκου Ἄλωπεκῆθεν: ἀδικεῖ Σωκράτης, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ δαιμόνια καινὰ εἰσηγούμενος· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων. Τίμημα θάνατος.» Η μήνυση του Σωκράτη, έγινε απο τον ποιητή [Μέλητο](#), καθώς και από το γνωστό πολιτικό και βυρ-σοδέψη [Ἄνυτο](#) και τον ρήτορα [Λύκωνα](#). Το 399 π.Χ. ο φιλόσοφος βρέθηκε αντιμέτωπος με το Δικαστήριο της [Ηλιαίας](#). Εκεί, σε μία δίκη η οποία έχει χαρακτηριστεί από πολλούς μελετητές ως παρωδία, διατυπώθηκαν ένα-ντίον του κατηγορίες για ασέβεια προς τους θεούς και για διαφθορά των νέων. Ο φιλόσοφος καταδικάστηκε, με βάση την κατηγορία, σε θάνατο. Ως

σκοπιμότητα της κατηγορίας θεωρήθηκε η διδασκαλία του, η οποία επιδρούσε στους νέους, και με τον φιλελευθερισμό που τον διέκρινε, θεωρήθηκε ανατρεπτικός. Ουσιαστικό κίνητρο, όμως, υπήρξε η αντιζηλία του με σημαντικούς άνδρες της εποχής, ενώ ένας από τους βασικούς λόγους για κατηγορία του στην πραγματικότητα ήταν ότι ο [Κριτίας](#), ένας από τους μαθητές του και μάλιστα από τους πιο σημαντικούς, είχε πρωτα-γωνιστικό ρόλο στην εξουσία των [τριάκοντα τυράννων](#). Θα μπορούσε να πει κανείς πως η απόφαση του Δικαστηρίου ήταν νοθευμένη.

Στη διάρκεια της δίκης ο Σωκράτης έδειξε θάρρος και περηφάνια, ενώ η αναγγελία της ποινής δεν κατάφερε να τον βγάλει από τη θεϊκή του αταραξία. Από την Απολογία προκύπτει ότι κατά πάσα πιθανότητα θα είχε αθωωθεί εάν φερόταν πιο ταπεινόφρονα, αλλά όπως δήλωσε και ο ίδιος δεν ήθελε να εξευτελίσει τον εαυτό του με ικεσίες. Μετά την καταδίκη του παρέμεινε στο [δεσμωτήριο](#) 30 μέρες, γιατί ο νόμος απαγόρευε την εκτέλεση της θανατικής ποινής πριν από την επιστροφή του ιερού πλοίου από τις γιορτές της [Δήλου](#). Από τον διάλογο του Πλάτωνα [Κρίτων](#) φαίνεται ότι ο Σωκράτης θα μπορούσε να σωθεί, αν ήθελε, αφού οι μαθητές του είχαν τη δυνατότητα να τον βοηθήσουν να αποδράσει, καθώς ο φρουρός του ήταν γνωστός τους και θα δεχόταν δωροδοκία και παράλληλα εάν το έκανε αυτό κατά πάσα πιθανότητα θα έβρισκε ασφαλές καταφύγιο σε κάποια από τις πολλές πόλεις όπου είχε υποστηρικτές. Ο Κρίτων δε, θα ήταν ασφαλής από καταδίκη γιατί σύμφωνα με τον ίδιο δεν θα υπήρχαν επαρκή στοιχεία εναντίον του. Ο Σωκράτης ωστόσο παρέμεινε πιστός στη κοσμοθεωρία του και αρνήθηκε, εξηγώντας ότι επωφελήθηκε ζώντας κάτω από τους αθηναϊκούς νόμους για εβδομήντα χρόνια και αν τους παραβιάζε τώρα επειδή Αυτοί έδρασαν εις βάρος του θα ήταν συμφεροντολόγος. Εξηγεί επίσης ότι κανείς δεν πρέπει ποτέ να φέρεται άδικα, ανεξαρτήτως περιστάσεων. Έτσι, ως νομοταγής πολίτης και αληθινός φιλόσοφος, περίμενε το θάνατο ειρηνικά και γαλήνια και ήπιε το [κύνειο](#), όπως πρόσταζε ο νόμος.

Παρ' όλα αυτά, το Μάιο του 2012, πραγματοποιήθηκε εκ νέου η δίκη του Σωκράτη από Συμβούλους του Αρείου Πάγου και γνωστούς δικηγόρους και δικαστές, χρησιμοποιώντας τους νόμους της εποχής

εκείνης, και ως αποτέλεσμα ο Σωκράτης αθώωθηκε για τις κατηγορίες τις οποίες έφερε.

Ο Σωκράτης, όπως και ο [Πυθαγόρας](#), δεν άφησε κανένα σύγγραμμα, γι' αυτό και είναι πολύ δύσκολο να καθοριστεί ακριβώς το περιεχόμενο της φιλοσοφίας του. Ότι είναι γνωστό για τον Σωκράτη προήλθε κυρίως από όσα έγραψαν οι μαθητές του σχετικά με αυτόν, καθώς και ορισμένους συγγραφείς που επικεντρώθηκαν στη μελέτη της προσωπικότητάς του. Κατά τον Σωκράτη ο Θεός δεν φιλοσοφεί, γιατί κατέχει τη σοφία, φιλοσοφεί όμως ο άνθρωπος, που η ύπαρξή του είναι πεπερασμένη.

Στην εποχή του Σωκράτη υπήρχαν Σοφιστές που έκαναν στροφή της φιλοσοφίας προς τον άνθρωπο και τη χρήσιμη αρετή, ενώ προηγουμένως το κύριο θέμα της φιλοσοφίας των [προσωκρατικών φιλοσόφων](#), ήταν η [φύση](#). Ωστόσο, οι Σοφιστές, ως μη φιλόσοφοι, δεν διείσδυσαν εις βάθος στη μελέτη της πραγματικής ουσίας του ανθρώπου. Αυτό ξεκίνησε με τον Σωκράτη, ο οποίος πρώτος θεώρησε την [ψυχή](#) ως την πραγματική ουσία του ανθρώπου και την [αρετή](#) ως αυτό που επιτρέπει την πλήρωση της ανθρώπινης φύσης, μέσα από την αναζήτηση και βελτίωση της ψυχής. Ο Αριστοτέλης αναγνωρίζει αυτή τη στροφή του πνεύματος με τη φράση "ἐπὶ Σωκράτους δὲ [...], τὸ ζητεῖν τὰ περὶ φύσεως ἔληξε, περὶ δὲ τὴν χρήσιμον ἀρετὴν καὶ πολιτικὴν ἀπόκλιναν οἱ φιλοσοφοῦντες" (Περὶ ζῶων μορίων, 642 a 28 κ.εξ.).

Μαιευτική μέθοδος

Η μαιευτική ήταν η μέθοδος, η οποία, σε συνδυασμό με τη χρήση της [ειρωνείας](#), αποτελούσε χαρακτηριστικό της σωκρατικής διδασκαλίας. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, ο Σωκράτης κατά τις συζητήσεις του, προσποιούμενος την πλήρη [ἀγνοία](#) για το θέμα που συζητούσε κάθε φορά, προσπαθούσε μέσα από ερωτήσεις να εκμαιεύσει την αλήθεια από τον συνομιλητή του.

Ουσιαστικά, ο Σωκράτης επωμιζόταν το ρόλο της [συνείδησης](#) και μέσα από αυτή τη διαδικασία ερωτήσεων και απαντήσεων δημιουργούσε ένα πνεύμα διαλόγου στη συζήτηση. Ο συνομιλητής, απαντώντας σ' αυτές τις ερωτήσεις, έφτανε σε ένα συμπέρασμα -στην αλήθεια για τον Σωκράτη- από μόνος του. Η μέθοδος ονομάστηκε μαιευτική, διότι όπως η [μαία](#) (επάγγελμα που

έκανε και η [Φαιναρέτη](#), μητέρα του Σωκράτη) φέρνει στον κόσμο το νεογνό, έτσι και ο Σωκράτης ή ο εκάστοτε συνομιλητής, που παίρνει το ρόλο της συνείδησης, εξάγει από τον συνομιλητή του την αλήθεια.

Διαλεκτική μέθοδος

Διαλεκτική σημαίνει "διάλογος". Πρόκειται για μία μορφή διαλόγου η οποία χρησιμοποιήθηκε από τον Σωκράτη, κατά την οποία ο φιλόσοφος προσπαθούσε να οδηγήσει τον συνομιλητή του στην ανακάλυψη της βαθύτερης αλήθειας των πραγμάτων, αυτής που μένει ανεξάρτητη από περιστάσεις και συνθήκες. Στη συγκεκριμένη μέθοδο, ο Σωκράτης άφηνε τον συνομιλητή του να εκφράσει ελεύθερα την άποψή του σχετικά με το θέμα που συζητούσαν, θεωρώντας αρχικά, αυτή την άποψη ως ολοκληρωμένη και θεμελιωμένη. Στη συνέχεια, μέσα από τη διαδικασία ερωτήσεων και απαντήσεων, δείχνει μέσω απλοϊκών παραδειγμάτων τις ακραίες συνέπειες των απόψεων αυτών, αποδεικνύοντας έτσι τη σαθρότητα των επιχειρημάτων τους. Οδηγεί, λοιπόν, τον συνομιλητή του, στην ανακάλυψη νέων συμπερασμάτων και νέων προσεγγίσεων της αλήθειας.

Ο Σωκράτης και ο φιλοσοφικός στοχασμός

Έχει ειπωθεί για τον Σωκράτη πως «κατέβασε τη φιλοσοφία από τα άστρα στη γη», διότι χάρη στη δική του προσωπικότητα οι φιλόσοφοι έπαψαν να ασχολούνται με τα φυσικά φαινόμενα και άρχισαν να ασχολούνται με τον ίδιο τον άνθρωπο και την κοινωνία του. Στην πραγματικότητα, πολλοί φιλόσοφοι πριν το Σωκράτη ασχολήθηκαν με τα πολιτικά προβλήματα, ενώ ο [Δημόκριτος](#) ασχολήθηκε και με ζητήματα ηθικής. Ωστόσο, ο Σωκράτης ήταν εκείνος που πραγματικά έστρεψε το φιλοσοφικό στοχασμό σε αυτά τα θέματα. Ο λόγος που τα σωκρατικά ενδιαφέροντα σημάδεψαν κατά τέτοιο τρόπο την ιστορία της φιλοσοφίας, πρέπει να αναζητηθεί στον σωκρατικό τρόπο σκέψης, στο γεγονός δηλαδή πως ο Σωκράτης, δεν ενδιαφερόταν για τον ορθό τρόπο ζωής και δράσης είτε σε προσωπικό είτε σε κοινωνικό επίπεδο. Και αντίθετα από τους σοφιστές, δεν ενδιαφέρθηκε γι' αυτά για χρησιμοθηρικούς σκοπούς. Θέλησε να δημιουργήσει ένα στέρεο έδαφος, πάνω στο οποίο θα μπορούσαν ύστερα να θεμελιωθούν, οριστικά και αμετάκλητα, οι έννοιες του καλού, της αρετής και της

σοφίας. Όπως οι πρώτοι φιλόσοφοι αναζητούσαν την πρώτη αρχή της δημιουργίας, έτσι και ο Σωκράτης αναζήτησε την αρχή κάθε ηθικής έννοιας, που δεν επηρεάζεται από ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες αλλά ούτε από τη δυνατότητα της αντίληψης του κάθε ανθρώπου. Αναζήτησε το απόλυτο και απέρριψε το σχετικό, μελέτησε την ηθική ουσία και απέρριψε τα ηθικά φαινόμενα.

Επαγωγική συλλογιστική μέθοδος.

Για να φτάσει στην αρχή των ηθικών εννοιών, ο Σωκράτης χρησιμοποίησε την επαγωγική συλλογιστική μέθοδο, μέσω της οποίας σκόπευε να φτάσει στην εξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων. Ξεκινούσε με παραδείγματα παρμένα από την καθημερινότητα και την εμπειρία του και αποσκοπούσε στην εξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων, τα οποία ξεπερνούν την εμπειρία και φτάνουν στην απόλυτη γνώση ενός θέματος. Η διαδικασία αυτή είναι επιτυχής, όταν θα προκύψει ένας απόλυτος ορισμός για την αλήθεια του καλού και του κακού, της ομορφιάς και της ασχήμιας, της ορθής διακυβέρνησης και της δεσποτείας, της σωφροσύνης και της άνοιας.

<http://ellinonfilosofia.blogspot.gr/>